

Beethoven'ın Dokuzuncu Senfonisinin Viyana prömiyeri ve Türkiye'de ilk seslendirilişi

Ludwig van Beethoven'ın Opus 125 Re minör Dokuzuncu (koral) senfonisinin ilk seslendirilişi bundan 191 yıl önce, 7 Mayıs 1824 tarihinde Viyana'da yapıldı.

Bu senfoninin özellikle koral son bölümünün batı kültüründe o kadar temel bir yeri var ki acaba bestelenmeseydi klasik müzik günümüzde nasıl olurdu diye düşünmekten kendini alamıyor insan. Beethoven bu büyük eserinde kardeşlik, kahramanlık, coşku, bağımsızlık gibi soylu kavramları o kadar güzel ve heyecanla dile getirmiş ki, esere müzikseverler yaratıcılığın ve ilhamın doruğu bir yapıt olarak hayranlık duyarken, neredeyse her politik görüş ve birlik bütünlük arayan her topluluk, eseri başta ederek birleştirici bir sembol olarak kullanmaya devam ediyor.

ÖMER EĞECİOĞLU

Amerikan müzikolog Harold C. Schonberg, senfoninin romantiklerin Beethoven'ın özü olduğunda hemfikir oldukları öğelerden oluştuğunu belirterek bu eseri "alışılmışa karşı isyan, kardeşlik için bir çağrı, bir muazzam patlama ve manevi bir deneyim" sözcükleriyle özetler. Eserin prömiyeri hakkında literatürde, özellikle İngilizce dilinde çeşitli yazarlar tarafından verilen bilgilerin çoğu, The Harmonicon adlı derginin bu konu üzerine 1824'ün Ekim sayısında yayınladığı Viyana kaynaklı bir yazısına dayanıyor. Sekreteri ve biyografisti Schindler'in yazdığı kitapta bile dergideki bu makale senfoninin prömiyeri

üzerine bilgi olarak kitabın sonunda ek olarak yer alıyor. Harmonicon yazısındaki Ovid alıntısı "Özellikleri ne tamamen aynı ne de birbirinden çok farklıdır; tam kız kardeşlerin birbirine benzemesi gibi," ("Facies non omnibus una, Nec diversa tamen; qualem decet esse sororum") Beethoven'ın senfonilerinin yapısına en mükemmel uyan sözcüklerden. O zamana kadar birbirinden değişik ama hepsi güzel olan sekiz muhteşem senfoni yazmış olan bir bestecinin dokuzuncu senfonisinin öbürlerinden hem değişik hem de en az onlar kadar güzel olması beklenmez miydi?

Prömiyerinden hemen sonra eser Viyana'da bir kez daha seslendirildi. Daha sonra Londra'da 1825'te, Berlin'de 1826'da, Paris'te 1831'de, St. Petersburg'da 1836'da ve New York'da 1846'da ilk kez seslendirilen senfoninin Türkiye prömiyeri ise günümüzden 73 sene önce, 18 Nisan 1942 tarihinde Ankara'da gerçekleşti.

Bestelenme evresi

Kendisinden önce gelen beşinci-altıncı, yedinci-sekizinci senfoniler gibi, dokuzuncu senfoni de bir çift senfoninin ilki olarak planlanmıştı. 1817 Haziranında Beethoven'a Londra'dan yazan eski öğrencisi Ferdinand Ries, üstadın bir sonraki kış Londra'yı

ziyaret etmesinin çok iyi olacağını söylerken aynı zamanda Londra Philharmonic Society'nin kendisinden iki büyük senfoni yazmasını arzuladığını dile getiriyordu. Bunların prömiyerlerinin de Beethoven'ın yönetiminde Londra'da yapılması planlanıyordu.

Beethoven'ın 1817-1820 arasındaki yıllarda sürekli bir şekilde olmasa da bu iki senfoni üzerine çalıştığı not defterlerindeki skeçlerden biliniyor. Ama hem sağlık sorunları çekmesi hem de zamanını alan diğer projeler, özellikle de yeğeni ile uğraşması ve parasal sorunlar nedeniyle eserler üzerine çalışmaya yeteri kadar zaman ayıramadı.

Beethoven senfoniye koral bir bölüm katarak o zamana kadar olmayan bir şekil denedi. Aynı zamanda kardeşçe bir sevgiye olan hasretini Schiller'in "Neşeye Şarkı" (Lied an die Freude) şürinden alınan sözlerini kendi müziği ile birleştirerek ifade etmek istedi.

Schindler'in anılarında yazdığına göre besteci enstrümental gelişmeden sonra bu koral kısma girişi istediği gibi gerçekleştirmekte büyük güçlük çekti. Bu sorunun üstesinden geldiği zaman ise sevinci sonsuzdu. Schindler, bir gün bestecinin koral kısma geçiş sorununu çözdüğü için heyecanla "Buldum, buldum!" diyerek kendisine not defterini gösterdiğini yazıyor.

Koral senfoninin enstrümantasyonu şöyle:

Flüt	2
Obua	2
Si klarnet	2
Fagot	2
Re korno	4
Re trompet	2
Re ve La trampet	2
Keman	1. ve 2.
Viyola	"
Viyolonsel	"
Kontrbas	"

Bunlara ek olarak üç trombon, kontrafagot, pikolo, üçgen, ziller ve büyük davul da orkestrada yer verilen çalgılar arasında bulunuyor.

Eduard Klosson'un 1823 tarihli karikatürü Beethoven'ın Viyana'da bir kahvehanede piposunu içerken gösteriyor.

Beethoven'ın sağırılığı

Bestecinin işitme sorunları daha yirmi yaşlarında başladı. Otuzbeşine geldiğinde tamamen sağır olan Beethoven'ın neden aksi bir insan olduğunu anlamak zor değil.

Dokuzuncu senfoni Beethoven'ın hiçbirşey duyamadığı yıllarda bestelendi. Büyük bir üne sahip olmasına rağmen besteci literatürde yer almış olan muhteşem eserlerinin etkisini bile aşarak, dokuzuncu senfonisi ile batı kültüründe en iyi bilinen eserlerden birini yarattığını acaba bilebilir miydi? Ben bunun cevabının evet olduğunu düşünüyorum.

Beethoven gittikçe kötüleşen sağırılığı hakkında kendisi ne diyordu?

Bonn'daki çocukluk yıllarından başlayarak hayatı boyu sanatçının arkadaşı olan Franz Gerhard Wegeler'e Viyana'dan gönderdiği 29 Haziran 1800 tarihli bir mektupta besteci şöyle yazıyor: "Kendimi daha kuvvetli ve sağlıklı hissediyorum ancak kulaklarımda sabaha akşam süregelen bir uğultu ve çınlama var. Günlerim perişan geçiyor, itiraf etmeliyim ki son iki sene boyunca kimseyle görüşmedim, çünkü kimseye 'ben sağırım' diyemem. Eğer başka bir mesleğim olsaydı bu kadar kötü görünmezdim, ama benim işimde bu berbat bir durum. Sonra bir de çok sayıda düşmanım var, onlar ne demezlerdi ki? Bendeki sağırlıkla ilgili biriki şey söyleyebilirim sana. Konser salonunda orkestranın çok yakınında olmazsam icracıları duyamıyorum, eğer uzakta olursam çalgıların ve şarkıcıların tiz sesleri benim için yok. İşin ilginç yanı benimle konuşurken bu durumumu farketmeyenlerin olması. Genellikle dalgın ve unutkan birisi olduğumu düşündüklerinden halimi buna yoruyorlar. Bazan alçak sesle olan konuşmaları hiç mi hiç duymuyorum. Sesleri duyduğum doğru ama kelimeleri çıkaramıyorum. Buna karşı birisi bağırarak konuşacak olsa buna da hiç dayanamıyorum. Bana ne olacağını Allah bilir."

Dokuzuncu senfoninin vokal partiyonunun ilk eskizleri.

Viyanalılar'dan

Beethoven'a mektup

Bonn doğumlu olan Beethoven, 1792 yılından itibaren Viyana'da yaşamış, 57 senelik yaşamının son 35 yılını bu şehirde geçirmişti. Beethoven geçinmesi zor bir kiracıydı. Üstad'ın Viyana'da bu 35 yıl içinde tam 72 kez taşındığı biliniyor. Yani aşağı yukarı senede iki kez.

Beethoven Dokuzuncu senfonisini Prusya Kralı III. Frederick Wilhelm'e ithaf etmişti.

Beethoven'ın yeni senfonisinin prömiyerini Viyana'da değil de Berlin'de yapmayı düşündüğü haberi Viyana'da duyulunca, aralarında Kont Moritz Lichnowsky'nin de bulunduğu şehrin ileri gelenleri, Avusturyalı müzisyenler, iş adamları ve soylular bir dilekçe kaleme aldılar. Besteci zaten uzunca bir süredir içine kapanık bir şekilde kendi dünyasında yaşamaktaydı. Allegmeine Musikalische Zeitung ve Vienna Theater-Zeitung'da yayımlanan bu uzun yazı ile Beethoven'a senfonisinin ilk kez Avusturya'da, özellikle Viyana'da çalınmasının ne kadar önemli olduğu, halkın bunu ne kadar istediği bildirildi. Bu büyük sevgi gösterisi ve ısrardan sonra Beethoven eserin prömiyerini Viyana'da yapmaya razı oldu.

Bu tarihi konserle, Beethoven 1812'den yana orkestra ile beraber halkın önüne ilk kez çıkmış olacaktı. Aksilikler yüzünden bütün orkestra ve koro ile sadece iki prova yapılabilirdi. Bu nedenle konserin ne kadar başarılı olacağını kestirmek zordu.

Beethoven'ın Op. 125, Dokuzuncu senfonisinin B. Schott, Mainz ve Paris tarafından 1826 yılında yayımlanan ilk baskısının kapağı. Eser Prusya Kralı III. Frederick Wilhelm'e (1770-1840) ithaf edilmişti. Kralın bunun karşılığında Beethoven'a gönderdiğini yazdığı parlantalı yüzük Viyana'da bestecinin eline geçtiğinde üzerinde sadece ucuz bir yakut bulunmaktaydı. Önce küplere binen Beethoven sonunda yüzüğü bir kuyumcuya sattı.

Prömiyerdeki solistler

Dokuzuncu senfoninin prömiyerinde yer alan solist ses sanatçıları şunlardı:

Soprano: Henrietta Sontag (18 yaşında) 1806-1854,

Kontralto: Karoline Unger (21 yaşında) 1803-1877,

Tenor: Anton Heizinger (28 yaşında) 1796-1869,

Bas: Joseph Seipelt (37 yaşında) 1787-1847.

Soprano Henrietta Sontag, Rossini operalarındaki rolleriyle ün kazanmıştı. Hatta 1823'te Viyana'da Rossini'nin La donna del lago operasında kendisini dinleyen Carl Maria von Weber, Euryanthe operasını onun için yazdı. Karoline Unger ise 1821'de Viyana'da Rossini'nin Tancredi ve Mozart'ın Così fan Tutte operalarındaki performansı ile parlamaya başladı.

Beethoven kendi duyamadığı için prömiyerde yer alacak olan iki genç kızın yeterliliği konusunda başkalarının değerlendirmelerine ihtiyaç duyuyordu.

Sontag ve Unger, 1824 Mart ayının ortalarında Beethoven'ı bestecinin apartman dairesinde ziyaret ettiler. Beethoven'ın Sontag'ın Euryanthe'deki başarısından haberi vardı. Dokuzuncu senfoni ve Missa Solemnis'ten seçilen bölümlerde soprano solist olarak Sontag'ı seçti. Daha önce ise bu partiyonu söylemeye aday olarak soprano Therese Grünbaum'u düşünüyordu.

Sontag ve Unger senfoninin ve Missa Solemnis'ten bölümlerin kontralto ve soprano partiyonlarını çalışmaya başladılar. Hem Unger hem de Sontag Beethoven'dan çok zor buldukları bazı pasajları değiştirmesi için ricada bulundularsa da Beethoven bu konuda ısrarlıydı ve müziğini değiştirmede. "Siz öğrenmeye bakın, o notalar doğal olarak gelecek" diyerek herhangi bir değişiklik yapmayı reddetti.

Unger ve Sontag'ın senfoninin prömiyerinin Viyana'da yapılması için üstada söz geçirmekte etkili oldukları biliniyor. Beethoven'ın konserin prömiyeri hakkında bir miktar endişe duymasının nedeni bir Rossini ateşiyle yanan Viyana'nın kendisini unutup unutmama-

mış olduğuydu. Karoline ve Henrietta da zaten Viyana'da Rossini söylemek üzere bulunuyorlardı.

Önce bocalayan genç solistlerin çalışmalarından sonra kendilerine güveni o kadar artmıştı ki Sontag konser günü "İnanıyorum ki bu akşam bir notayı bile eksik söylemeyeceğim" diyordu. Gerçekten de prömiyerdeki başarısından dolayı Beethoven kendisine yazdığı övgü dolu mektuba "Benim sevgili, güzel Sonntag'ım" diye başlayıp "Hayranlarından arkadaşın Beethoven" diyerek bitiriyordu.

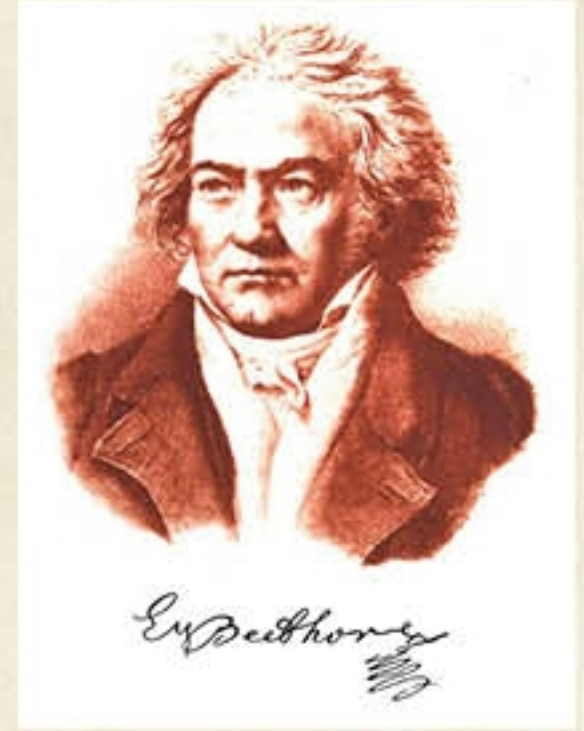
Dokuzuncu senfoninin prömiyerinden bir gün önce, 6 Mayıs 1824 tarihinde konserin Wiener Zeitung'da çıkan duyurusu. Sanatçı değişiminden haberdar olmayan gazete, bas solist olarak Joseph Seipelt yerine ayrılan Joseph Preisinger'in ismini vermiş.

Eserde yer alması planlanan ve Beethoven'ın dairesinde provalara katılan bas Joseph Preisinger, eserin prömiyerinden bir hafta önce Beethoven'la kavga etmişti. Besteci kızıp sanatçının kafasına bir kitap fırlatınca, eserde yer almaktan vaz geçti. Kavganın nedeni Preisinger'in bir bas sesi için çok yüksek olduğunu düşündüğü notaları Beethoven'ın kesinlikle değiştirmemesiydi. Preisinger'in yerine Theater-an-der-Wien sanatçılarından bas Joseph Seipelt bu rolü üstlendi. Seipelt Beethoven'ın istediği notaları çıkarmakta güçlük çekmiyordu.

Bu arada Beethoven'ın dairesinde yapılan provalarında besteciye sinirlendiren bir olay da solistlerin kendisi piyano başındayken söylemeye başlamakta kararsızlıklarıydı. "Niye söylemiyorsunuz?" diye sinirlenen besteciye karşılık olarak sanatçılar Umlauf'u bekleyip beraber çalmak istediklerini söylediler. Ama asıl neden Beethoven'ın piyanosunun akor-

suz olması, besteci bunu duymadığı için solistlerin bozuk armonilerle beraber söylemelerinin mümkün olmamasıydı.

Prömiyerde yer alan dört solist 23 Mayıs 1824 tarihinde Grosser Redoutensall salonunda verilen ikinci konserde de yer aldılar.

August von Kloeber'in Beethoven portresi, 1817.

Genç Karoline Unger'in Viyana'daki Dokuzuncu senfoni macerasını ve Beethoven'le aralarında geçenleri konu alan "Viyana'da Üç Hafta" (Three Weeks in Vienna) başlıklı bir kitap bulunmaktadır.

Orkestra

Prömiyer orkestrası gerçekte Beethoven tarafından değil, Avusturyalı kemancı, besteci ve orkestra şefi Michael Umlauf tarafından yönetildi. Konzertmeister Ignaz Schuppanzigh ise yaylı çalgıların başındaydı.

Schuppanzigh, Kärnthnertor orkestrasının birinci keman grup şefiydi. Tombul olması nedeniyle Beethoven ona Shakespeare'nin sevimli karakteri olan "Falstaff" lakabını takmıştı. Kärnthnertor orkestrasının yönetmeni aslında Duport'tu.

Schuppanzigh kendi adını taşıyan yaylı çalgılar dördlüsünde birinci keman olarak çalışıyordu. Beethoven'ın sekreteri Karl Holz

ise aynı toplulukta ikinci keman olarak yer alıyordu. Bu yaylı sazlar dördlüsü Beethoven'ın geç dönem dördlülerinin prömiyerlerini yapan topluluktur.

G r o ß e
musikalische Akademie
von
Herrn L. van Beethoven,
am 7. May 1824,
im k. k. Hoftheater nächst dem Kärnthnerthor.

Die hiesigen vornehmsten Musikanten sind die musikalische Gesellschaft des Herrn Ludwig van Beethoven.
Erstens, Große Concertant.
Zweitens, Der große Chorus, mit Solo- und Chor-Sängern.
Drittens, Große Capelle, mit im Musik-Orchester stehenden Solo- und Chor-Sängern, auf Schaller's Holz, an die Hörer.
Die Solo-Stimmen werden die Herr. Sontag und Haizinger, und die Herrn Haizinger und Seipelt vortragen, Herr Schuppanzigh hat die Direction des Orchesters, Herr Kapellmeister Umlauf die Leitung des Chorus, und der Musik-Dirigent Herr Umlauf die Leitung des Chorus und der Capelle und der Musikanten abzugeben.
Herr Ludwig van Beethoven selbst, wird an der Leitung des Chorus theilnehmen.
Die Eintrittspreise sind wie gewöhnlich.
Die Logen und Plätze sind am Tag vor der Vorstellung an der Kasse, in der Hauptstadt Wien 1824, im Hoftheater nächst dem Kärnthnerthor, im ersten Stock, zu den gewöhnlichen Preisen zu haben.
Kassierers Herr Umlauf.
Der Anfang ist um 7 Uhr Abend.

Dokuzuncu senfoninin Viyana prömiyerinin afişi.

Bay L. v. Beethoven tarafından verilecek Büyük Konser

7 Mayıs 1824 tarihinde Karnthnerthor Tiyatrosunun yan cephesindeki Saray Tiyatro Salonunda

İcra edilecek parçalar Bay Beethoven'in en son eserlerinden oluşacak.

*Önce bir Büyük Üvertür
İkinci olarak solistler ve koro tarafından seslendirilecek üç İlahi
Üçüncü olarak Solistler ve Koroyla beraber ve son bölümünde Schiller'den "Neşeye Şarkı"nın yer aldığı bir Büyük Senfoni*

Sololar Bayan Sontag, Bayan Unger Bay Haizinger ve Bay Seipelt tarafından söylenecek. Bay Schuppanzigh orkestrayı, şef Umlauf ise sahnedeki tüm müzisyenleri yönetecek.

*Müzik Derneği elemanları da koro ve orkestrada yer alıyor.
Bay Beethoven'ın kendisi de sahnede yer alacak.*

*Bilet fiyatları her zamanki gibi.
Başlama saati akşam 7.*

Duport konser afişinde Beethoven'ın da sahnede yer alacağını yazarken Viyanalı müzikseverleri çok uzun bir süredir Beethoven'ı sahnede görmedikleri için üstadın da prömiyerde yer alacağı haberinin dinleyici sayısını arttıracığını düşünüyordu.

Viyana Kärnthnerthor konser salonunun 1858 yılında dış görünüşü.

Plana göre Beethoven sahne ortasında bir platformda yer alacak ve bölümlerin başlangıç tempolarını verecekti. Bu tempoları tutan ve girişleri işaret eden şef Michael Umlauf'tu. Umlauf'un sahnedeki yeri dinleyicilerin görüş açısına göre Beethoven'ın sağında olacaktı.

Viyana prömiyeri

Beethoven Schönbrunn sarayında İmparator Ferdinand ve oğlu Arşidük Rudolph'un huzuruna çıkarak kendilerini senfonisinin prömiyerine, ve zaten Arşidük'e ithaf etmiş olduğu Missa Solemnis'ten seçme bölümlerin de çalınacağı konsere şahsen davet etti. Bu davette Karoline ve Henrietta da besteciye eşlik ettiler.

Beethoven'in "1824'ün Mayıs ayındaki büyük konserinden birkaç gün sonra" Stephen Decker tarafından yapılan ve Wiener Allgemeine Musikalische Zeitung'un 5 Haziran 1824 tarihli sayısında okuyuculara ek olarak verilen portresi.

Son anda kilise, Missa'dan bölümlerin kilise dışında çalınmasından hoşnut kalmadığı için bunların dokuzuncu senfoniyle aynı programda icrasına izin vermedi. Bu sansür Beethoven'ın hamisi ve arkadaşı Kont Lichnowsky'nin çabalarıyla zar zor kaldırıldı. Kyrie, Agnus Dei, Credo bölümlerine İlahi (Hymn) adı altında çalınması sağlandı. Missa Solemnis'in kendisinin prömiyeri bir ay önce, 7 Nisan 1824 tarihinde St. Petersburg'da yapılmıştı.

Beethoven büyük bir orkestra istiyordu. Dört soliste ek olarak da büyük bir koro. Kärnthnerthor orkestrasına Musikfreunde'nin müzisyenlerinin de katılımı ile bu sayılara erişildi. Prömiyerde sahnede yetmişbeş kişilik bir orkestra vardı. Şef Michael Umlauf, Ignaz Schuppanzigh ve solistlere ek olarak, yaylı çalgılar 24 keman, 10 viyola, 12 viyolonsel, 12 kontrbasta oluşmaktaydı. Koroda ise doksana yakın sanatçı yer alıyordu.

Balkonda söyleyen koroyu çalıştıran Ignaz Karl Dirzka'ydı.

Prömiyer için ilk düşünülen yer Theater-an-der-Wien salonuydu ama buranın şefi ile anlaşmazlık çıktı, başka bir salon aramak zorunda kaldılar. Prömiyerin ikinci tercih olan Kärnthnerthor'da yapılmasının nedeni buydu. Hem son dakikada mekan değiştirilmesi nedeniyle hem de Kärnthnerthor'un programının diğer konserlerle çok yoğun olmasından sadece iki prova yapma imkanı oldu. Solistler ise Beethoven'ın apartmanında provalardan önce birkaç kez bir araya gelip Umlauf'un da yardımıyla çalışmışlardı.

Schindler'e göre prömiyerde giymek zorunda bırakıldığı yeşil frak yüzünden besteci prömiyerin yapılacağı Cuma gününden "Freitag" değil de "Fracktag" olarak söz ediyordu.

Viyanalılar en şık giysileri ve mücevherleriyle gelmişlerdi. Salon tıklım tıklım doluydu. Ne yazık ki kraliyet ailesine ayrılan loca boştu. Şehir dışında olduğu için Beethoven tarafından şahsen davet edilmiş olan imparator ailesi prömiyere gelememişti.

Ludwig van Beethoven.

Scherzo bölümünde trampetlerin başlattığı Ritmo de tre battute alkışlarla kesildiği için baştan başlamak zorunda kaldı.

Dinleyiciler Beethoven'ı tam beş kez, dalga dalga alkışladılar. Beşinciden sonra polis komiseri herkesi artık sessiz olmaları için ikaz etmek gerektiğini hissetti.

Beethoven sahnede

Beethoven'ın duymadığı alkışları sahnede seyirciye doğru döndürülerek ancak gözleriyle gördüğü neredeyse bir folklorik hikaye olarak anlatılır.

Bu duygusal anı gerçekleştiren ve tarihe yazan, konserin sonunda üstadı seyirciye doğru çevirerek duymadığı alkışları görmesini sağlayan da genç kontralto Unger oluyor. Senfoninin sonunda salon alkıştan yıkılırken yorgun Beethoven etrafında neler olduğundan, Viyana müzikseverlerin coşkusundan habersiz önündeki notaları topluyordu. Karoline Unger üstadın yanına yaklaşarak ceketinin kolundan tuttu, Beethoven'ı seyircilere doğru çevirerek halkın takdirini

kendi gözleriyle görmesini sağladı, üstadın mütevazî bir şekilde alkışları kabul ederek başını eğmesini seyretti.

19. yüzyılın ünlü sopranolarından Jenny Lind'in eşi olan piyanist Otto Goldschmidt, "Dokuzuncu senfoninin Viyana prömiyerinde soprano olan, 1877'de Floransa'da ölen Avusturyalı ünlü şarkıcı Bayan Unger-Sabatier ile tanışmıştım. Bu prömiyeri bana heyecanla anlattı, ve dinleyicinin tezahüratını duymayan Beethoven'ı nasıl salona doğru döndürdüğünü söyledi" diyor.

Unger'in konserin bitiminde sahnede Beethoven'ın ceketinin yeninden tutup kendisini çılgınca alkışlayan halka döndürdüğünü müzikolog George Grove da "Çeşitli şekillerde birçok kitapta anlatılan bu olay, 1869 yılında Londra'yı ziyaret etmiş olan Bayan Sabatier-Unger tarafından Crystal Palace konser salonunun fuayesinde bana da şahsen aynen bu şekilde anlatılmıştı" şeklinde aktarıyor.

Schindler'e göre gecenin toplam geliri 2220 florindi. Bundan salon için 1000, notaların kopya parası olarak da 800 florin çıkarıldıktan sonra Beethoven'a kalan miktar 420 florindi. Bu meblağın karşılığı 2015 yılı itibarıyla birkaç bin Türk lirasını aşmıyor.

Diğer ülke prömiyerleri ve eleştiriler

Der Sammler dergisi 13 Mayıs 1824 tarihli sayısında dokuzuncu senfoninin prömiyerini şöyle değerlendirerek ebedileştiriyordu: "O akşam büyük üstadın sayısız dostu için bir bayram akşamı gibiydi... Zamanından önce

ağarmış saçları (Beethoven sadece 52 yaşında) sanatın sırlarına erişmek için verdiği uğraşın işareti oluyor. Önümüzde yükselen ses dağları, dipdiri bir güç, eserlerindeki sonsuz ilham ateşi, bize doruğu karlarla kaplı olan bir yanardağın içindeki tükenmez ateşin hala kaynar, patlamaya hazır ve hayat dolu olduğunu gösteriyordu."

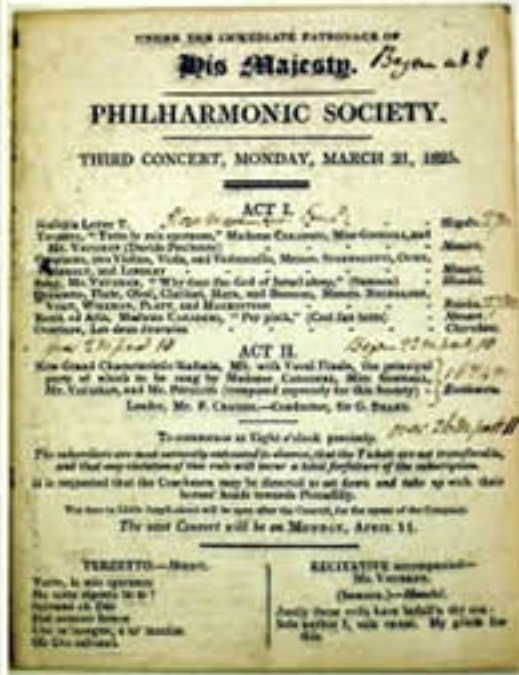
Besteci ve eleştirmen Hector Berlioz, 1838'de yayımladığı bir dizi makale ile Beethoven'ın bütün senfonilerini incelemişti. Dokuzuncu senfoni hakkında bir Fransız eleştirmenin "Eserde hiç fikir yok değil, ama bunlar yanlış yerlere konulmuş – kulağa genellikle tutarsız ve sevimsiz geliyor" şeklindeki sözleri üzerine Berlioz şöyle diyor: "Bu eser üzerine hemfikir olan yok sanırım. Bazı eleştirmenler tarafından korkunç bir garabet olarak değerlendiriliyor. Diğerleri yaşamının sonuna gelmiş dehanın son birkaç pırıltısını görüyorlar. Daha dikkatli yaklaşanlar ise eseri anlamadıklarını, ama belki ileride bir ölçüye kadar takdir edebileceklerini söylüyorlar. Müzisyenlerin çoğu bazı yerlerinin henüz açıklığa kavuşmamasına rağmen bunun olağanüstü bir yapıt olduğunu düşünüyorlar." Berlioz sözlerini şöyle bitiriyor: "Bu eser bestecinin senfonileri arasında en zor olanıdır. İcrası uzun zaman alan ve tekrara dayalı bir çalışma, daha da önemlisi çok iyi orkestra şefi gerektirmektedir... Eser hakkında ne söyleneirse söylene, eminim ki Beethoven bu yapıtı bitirdiği zaman, ve yarattığı muhteşem abidenin boyutlarını düşünürken, kendine şu sözleri söylemiş olmalı 'Artık kendimi Ölüme hazır addediyorum, benim bu dünyadaki görevim tamamlandı.'"

Yer	Tarih	Orkestra	Şef
Viyana	7 Mayıs 1824	Vienna Music Society müzisyenleri ve Kärntner- tor orkestrası	Michael Umlauf
Londra	21 Mart 1825	London Philharmonic Society	George Smart
Berlin	27 Kasım 1826	Berlin Hofkapelle	Karl Möser
Paris	27 Mart 1831	Société des Concerts	François Habeneck
St. Petersburg	7 Mart 1836	St. Petersburg Philharmonic Society	Johann Friedrich Keller
New York	20 Mayıs 1846	Philharmonic Orchestra	George Loder
Ankara	18 Nisan 1942	Riyaseticumhur Filârmonik Orkestrası	Ernst Praetorius

Beethoven'ın Opus 125, Re minör Dokuzuncu (koral) senfoninin belli başlı şehirlerdeki prömiyer tarihleri.

Senfoninin Viyana prömiyeri sadece iki provadan sonra yapıldığı halde 27 Mart 1831 tarihli ilk Paris seslendirilişi için şef Habeneck orkestrayı tam üç sene çalıştırmıştı.

İngiltere'de Londra Filarmonik Topluluğu tarafından 21 Mart 1825'te ilk sunulduğunda dinleyiciler eseri ne takdir ettiler ne de anlayabildiler. Tarihçilere göre bunun nedeni kısmen de olsa orkestranın bu icrasının çok kötü olmasıydı.

Dokuzuncu senfoninin 21 Mart 1825 tarihli Londra prömiyerinin afişi (British Library).

20 Mayıs 1846 tarihindeki New York prömiyerinden hemen sonra bu şehirde Beethoven hakkında çıkan bir yazıda şöyle deniyor: "Beethoven'in yakın bir zaman önce Philharmonic Society tarafından icra edilen dokuzuncu senfonisi, özellikle Missa Solemnis gibi son dönem eserlerinde olduğu üzere en ehil müzisyenlere ve eleştirmenlere bile birkaç yeri hariç anlaşılabilir geliyor. Bu eserlerin gizeminin ancak ilerki yıllarda anlaşılacağı söyleniyor; ama büyük dehaya olan sonsuz saygımıza rağmen, bunun doğruluğundan pek emin değiliz. Beethoven'in stili artık çok iyi biliniyor, bu eserlerin çoğunun yapısı baştan sona incelendi ve öğrenildi, ama anlaşılabilir değil de tutarsız, gizemli değil de müphem olduğu düşünülüyor. Müziğindeki bu hayret verici aykırılıklar büyük bir olasılıkla yıllardır muzdarip olduğu sağırılığı ve hasta bünyesinden kaynaklanıyor."

Dokuzuncu senfoninin Türkiye prömiyeri

Beethoven'in ölümünün yüzonbeşinci yılına rastlayan 1942 senesinde bestecinin iki dev eseri birden, hem Fidelio operası hem de Dokuzuncu senfonisi, Ankaralı müzikseverlere sunuldu.

Ankara Devlet Tiyatrosu Temsillerinin 1942 yılının Şubat ayındaki üçüncü programında sahnelenen Fidelio, Necil Kâzım Akses ve Ulvi Cemal Erkin'in çevirisi ve Carl Ebert'in rejisiyle Ernst Praetorius'un şefliğinde seslendirildi. Bu Türkiye prömiyerinde Florestan'ı tenor Nihat Kızıltan, Leonore'yı soprano Saadet İkesus, Rocco'yu ise bas Ruhi Su seslendiriyordu.

18 Nisan 1942'de Ernst Praetorius'in yönetimindeki Riyaseticumhur Filârmonik Orkestrası'nın Ankara'da seslendirdiği Dokuzuncu senfoninin Türkiye prömiyerinin programı.

Riyaseticumhur Filârmonik Orkestrası'nın yine aynı sezonunda 18 Nisan 1942 tarihinde Cebeci Devlet Konservatuvarı salonunda gerçekleştirdiği dördüncü temsil ise Beethoven'in dokuzuncu senfonisinin Türkiye prömiyeriydi. Bu icrada sahnede yer alan solist ses sanatçıları soprano Rabia Erler, alto Saadet İkesus, tenor Aydın Gün, bariton Nurullah Şevket Taşkiran'dı.

Konser için özel olarak hazırlanmış olan broşürde Beethoven ve Dokuzuncu senfoni hakkında geniş kapsamlı bilgi yer alıyor: Konser programına ek olarak zamanın eğitim bakanı Hasan Âli Yücel'in 23 Mart 1942 tarihli önsözü, Friedrich Schiller'in "Neşeye Şarkı" (Lied an die Freude) şiirinin orijinali ve Türkçesi, Richard Wagner'in 1846'da Dokuzuncu senfoniye Dresden'de ilk defa yönetirken dinleyicilere senfoni üzerine verdiği

detaylı bilginin metni, Beethoven'in hayatı üzerine resimli bir yazı, şef Ernst Praetorius'tan senfoni hakkında birkaç söz, üstat Cevad Memduh Altar'ın "Beethoven Dokuzuncu Senfoni'yi nasıl yazdı?" başlıklı yazısı ve Viyanalı şair Franz Grillparzer'in 1827'de Beethoven'in mezarına taşkonma töreninde okunan söylevinin Türkçesi yer alıyor.

Dokuzuncu senfoninin Ankara prömiyerinde Riyaseticumhur Filârmonik Orkestrası'nı yöneten şef Ernst Praetorius. (Kaynak: Cevad Memduh Altar koleksiyonu, www.cevadmemdualtar.com)

İkinci Dünya Savaşının ortasına düşen 1942 yılında, Maarif Vekili Hasan-Âli Yücel, konser broşürü için kaleme aldığı birkaç satırlık önsözde şunları diyor:

"Dokuzuncu senfonide, hemen başından sonuna inatçı bir fikir gibi tekrar edip duran aynı yankı, bitmeden önce kelimelerin, sözlerin yardımına sarılır. Beethoven, sanki bu seslerle en yüksek insan idealini anlatamamaktan üzülmüş; Schiller'in, ancak tanrılardan duyulabilir yücelikteki mısralarını söyletmeye mecbur olmuştur.

Schiller, sevimli yüzüyle insandaki kıymetlere bütün hayatınca tapmış, hürriyet ve neşenin şairi Schiller; Beethoven'e ilham veren bu şiirinde, insanları Tanrıda birleşmeye çağırır. İnsanları, göreneklerin, sapık

düşüncelerin birbirinden ayırdığı bu ölümlü varlıkları, onun gölgesinde kardeş olmanın saadetine, bir dostun dostu olabilmek ve bir gönlün sıcaklığında yaşayabilmek neşesine çekmek ister.

Dokuzuncu senfoniye hazırlamaları için müzikçi arkadaşlarıma dilekte bulunduğum zaman, yüreğimde hep bu duygular vardı. İnsanlığın alevler içinde kıvrandığı böyle bir devirde, Beethoven'ın sesine ve Schiller'in bu sözlerine ne kadar muhtacız!"

Şef Dr. Ernst Praetorius "Dokuzuncu Senfoni hakkında birkaç söz" başlığını taşıyan yazısında daha önce sahnelenmiş olan Fidelio operasından bahsettikten sonra senfoninin kısa bir açıklamasını yaparak sözlerini şu şekilde bitiriyor: "Türk Milleti çok büyük bir alâka duyarak Fidelio'nun heyecanı ile sarsıldı ve kendini bu eserin heyecanına kaptırdı; Dokuzuncu Senfoninin de aynı tesiri yapacağından hiç şüphemiz yoktur. Bütün dünya böyle umumi bir harp içinde çalkalanırken; bir memleketin, barış ve kültür iradesini, Fidelio ile Dokuzuncu Senfonden daha etkili bir vasıta ile anlatabilmesine imkân var mıdır? Temenni edelim ki; bütün insanların kardeş olacakları zaman, bizden artık uzak olmasın."

Bir dünya savaşının ortasında söylenen bu sözler ve Beethoven'ın dile getirdiği kardeşçe yaşama arzusuna günümüz dünyasının da yakından ve daha da dikkatle kulak vermesi en büyük dileğimiz.

Not: Bu makale için Rusça kaynaklardan Dokuzuncu senfoninin St. Petersburg prömiyerine ilişkin veriler bulan Dr. Denis Khotimsky'ye teşekkür ederim.

Kaynakça:

Cevad Memduh Altar, Ludwig van Beethoven: ölümünün 125 inci yıl dönümünde, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1953.

Cevat Memduh Altar koleksiyonu, <http://www.cevadmemduhaltar.com>

Hector Berlioz, A Critical Study of Beethoven's Nine Symphonies, (Çev. Edwin Evans), University of Illinois Press, Chicago, 2000.

Peter Clive, Beethoven and his world: a biographical dictionary, Oxford University Press, 2001, s. 344.

Nicholas Cook, Beethoven: Symphony No. 9, Cambridge University Press, 1993.

Frederick J. Croves, Beethoven, Londra, J. M. Dent & Co., 1903, s. 197-200.

George Grove, Beethoven and His Nine Symphonies, Elibron Classics (orijinal basım Novello, Ewer and Co., Londra, 1896), 2006, s. 333-335.

George Grove, "A Few Words on the Successive Editions of Beethoven's Ninth Symphony," Proceedings of the Musical Association, 21. Kongre (1894-1895), s. 65-75.

Susan L. Haugland, "Three Weeks in Vienna, A Singer's Account of the Premiere of Beethoven's Ninth Symphony," Xlibris Cor., 2000.

The Harmonicon, No. XXII, Ekim 1824, Londra, s. 180-181.

L. v. Beethoven, Dokuzuncu Senfoni, Korser broşürü, Maarif Matbaası, 1942.

Anton Schindler, The Life of Beethoven, (ed. Ignace Mocheles), Cilt 2, Henry Colburn Yayınevi, Londra, 1841, s. 377.

Harold C. Schonberg, The lives of the great composers, 3. baskı, W.W. Norton & Co., New York, 1997, s. 123.

Alexander Wheelock Thayer, The life of Ludwig van Beethoven, Cilt 3, The Beethoven Association, New York, 1921, s. 233-234

The American Whig Review, Cilt 3, No. 6, New York, Haziran 1846, s. 648.

Franz Gerhard Wegeler, Beethoven Remembered (Biographische Notizen über Ludwig van Beethoven), Great Ocean Publishers, Arlington, Virginia, 1987, s. 27-29.